

Tilburg University

De betekenis van de algemene leer en geschiedenis van de economie voor de leiders van het bedrijfsleven

Schouten, D.B.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1962

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Schouten, D. B. J. (1962). De betekenis van de algemene leer en geschiedenis van de economie voor de leiders van het bedrijfsleven. *Maandschrift Economie*, 27(1-2), 31-38.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DE BETEKENIS VAN DE ALGEMENE LEER EN GESCHIEDENIS VAN DE ECONOMIE VOOR DE LEIDERS VAN HET BEDRIJFSLEVEN ¹⁾

door

Prof. Dr. D. B. J. SCHOUTEN

Een aantal jaren geleden hield op de 5e Landdag voor Economen Dr. H. M. Hirschfeld een voordracht over een soortgelijk — zij het iets ruimer — onderwerp als in het onderhavige artikel aan de orde is, namelijk over de betekenis van de economische wetenschap voor de huidige samenleving. ²⁾ Hij kon op een grotendeels praktische ervaring bogen van ruim 38 jaren, zodat hij in zijn betoog voornamelijk uitging van de feitelijk waar te nemen behoeften van het maatschappelijk leven. Daarom was zijn eindoordeel over de betekenis van de economische wetenschap voor onze samenleving wellicht iets te pessimistisch. Hij concludeerde namelijk, „dat de grote impulsen tot welvaartsvermeerdering stellig slechts voor een bescheiden deel uit het brein der vakeconomen komen, doch veel meer van de staatsman, de ondernemer en de technicus”.

Men zal het mij evenwel niet euvel duiden gezien mijn beroep als docent in de algemene leer en geschiedenis van de economie aan de Katholieke Economische Hogeschool, dat ik mijn betoog een meer idealistisch tintje geef. Tenslotte ben ik een liefhebber van de modellenbouw, de constructie van denkmodellen, ideeën dus, die een realiteitsgehalte *kunnen* hebben, in zoverre zij ooit in een volkshuishouding op een bepaald moment en in een bepaalde tijd geactualiseerd waren, zijn of nog zullen worden. Het hier bedoelde idealisme, dat m.i. typerend is voor onze academische denkvorm, stimuleert mij ook thans tot een min of meer normatieve beschouwingwijze in die zin, dat niet zozeer nagegaan wordt welke betekenis de economische wetenschap op dit moment in Nederland feitelijk heeft, doch veeleer gesuggereerd wordt wat haar betekenis voor de leiders van het bedrijfsleven zou *kunnen* zijn.

Het lijkt nuttig om daarbij uit te gaan van een indeling van de algemene economie in acht weliswaar duidelijk te onderscheiden,

---

¹⁾ Bewerkt artikel naar aanleiding van een voordracht gehouden op de 11e Landdag voor Economie te Utrecht (26 april 1961).

²⁾ H. M. Hirschfeld, De betekenis van de economische wetenschap voor de huidige samenleving, Maandschrift Economie, mei 1955.

doch nauw met elkaar samenhangende onderdelen. Een specialisatie op bedoelde onderdelen is mogelijk, doch eigenlijk alleen maar aan te bevelen voor degenen die een zuiver wetenschappelijke loopbaan ambiëren. Een algemeen overzicht, een samenhangend inzicht in deze acht onderdelen van de economische wetenschap door de leiders van het bedrijfsleven acht ik echter van eminent belang, niet omdat zij daardoor beter ondernemer zullen zijn in de beperkte zin van dit woord, maar omdat zij daardoor beter hun functie in het kader van het grote geheel zullen verstaan en daarmee de vitaliteit van onze samenleving kunnen helpen versterken. Als iemand qua karakter, talenten en milieu gepredestineerd is om ondernemer te worden, zal hij m.a.w. des te waardevoller voor de gehele samenleving zijn, naarmate hij de kans gekregen heeft zich gedurende een aantal jaren te bezinnen op de wezenlijke grondslagen van onze maatschappij en zijn functie daarin.

Ik kom na deze algemene inleiding thans tot een summiere — al te kort vanwege de beperkte plaatsruimte, die ons is toegemeten — bespreking van de acht onderdelen van de algemene leer en geschiedenis van de economie, welke voor iedereen maar vooral voor de ondernemerswereld van interesse zou moeten zijn. Een goed verstaander heeft maar een half woord nodig en van wie mag ik een beter begrip verwachten dan van de lezers van dit maand-schrift. Daarom moge ik mij bij voorbaat verontschuldigen voor de beknoptheid waarmee ik de voornaamste onderdelen, waarin ons vak kan worden ingedeeld, de revue laat passeren.

Op de eerste plaats dan zou ik willen noemen *de methode van denken* welke de econoom bij uitstek siert. Deze is niet eenzijdig rechtlijnig, zoals bij sommige technici het geval is, maar ook niet relativistisch, zoals wij bij sommige aanhangers van de evolutieleer zien, doch het is een uniforme methode van denken, welke in beginsel ook tot praktische oplossingen leidt. Deze oplossingen kan men echter niet in een formuleboek schrijven, omdat elk economisch vraagstuk telkens weer uitgaat van subjectieve waardeoordelen en van concrete technische en psychologische mogelijkheden, welke in de tijd veranderen. Geen enkel econoom kan pasklare oplossingen voor de praktische, telkens wisselende problemen van het bedrijfsleven aanbieden. Hij weet echter door zijn scholing hoe deze problemen zodanig te stellen zijn en met welke factoren in beginsel rekening gehouden moet worden, opdat de dagelijkse keuze-problematiek tot een goed, liefst optimaal, resultaat leidt. En mochten de gevolgen dan tegenvallen, dan weet hij nog een onderscheid te maken in hoeverre foutieve beleidsbeslis-

singen dan wel onvoorziene omstandigheden het resultaat hebben beïnvloed. Ook indien er niet één doelstelling doch meerdere in het geding zijn en de effectiviteit van de verschillende mogelijke instrumenten onzeker is, kent de econoom zijn methode om tot optimale keuzehandelingen te kunnen komen. Weliswaar is hij geen specialist in de beslissingskunst, zoals de wiskundig geschoolde programmateur, doch de habitus, welke hij zich eigen heeft gemaakt, namelijk die, dat elk nog zo gecompliceerd vraagstuk via logisch denken na verzameling van een aantal relevante gegevens kan worden opgelost in de zin van zo best mogelijk, is van onschatbare betekenis voor een goed leiderschap. Deze geesteshouding is m.i. superieur boven de intuïtie, maar ook boven het relativisme, dat vanwege de gecompliceerdheid der vraagstukken alleen de besliskracht zonder meer in een ondernemer waardeert en verder slechts van de methode van trial and error alle heil verwacht. Natuurlijk moeten er in de praktijk veelal besluiten genomen worden vóórdat men alles voldoende overwogen heeft, doch wie kan zulke besluiten beter nemen, diegene, die weet wat hij eigenlijk zou moeten weten of die geen moeite met een beslissing heeft, omdat hij zo daadkrachtig is?

Een volgend, voor het bedrijfsleven hoogst belangrijk onderwerp, dat men bij een academische vorming in de economische wetenschap te bestuderen krijgt, is *de functie van de concurrentie en het winststreven* voor de realisering van het algemeen welzijn. Over de grenzen en uitwassen van de concurrentie en het winststreven zal later nog een enkele opmerking gemaakt worden. Vooreerst moge ik echter benadrukken wat iedereen wel weet, doch ten opzichte waarvan sommigen om allerlei meer of minder sociale motieven een aarzelende houding schijnen aan te nemen, namelijk dat het streven naar maximale winst bij een concurrentie zonder machtsmisbruik het enige niet willekeurige ordeningsbeginsel is van een vrije maatschappij, waarin de doelstellingen van maximale produktie en volledige werkgelegenheid gerealiseerd dienen te worden zonder aantasting van de vrijheid van keuze van consumptiegoederen en van arbeidsplaats. Natuurlijk kan men van een gedifferentieerde loon- en prijspolitiek verordonneren op grond van een of ander dwaze produktiviteitsnorm; met de economische wetenschap als zodanig hebben deze normen niets te maken. Zij tasten echter wel de vrije prijsvorming aan en daarmee het fundament van onze maatschappelijke orde: het particulier ondernemersinitiatief, dat logisch noodzakelijk gebaseerd moet zijn op het streven naar maximale winst op lange termijn.

Waarom is dit winststreven logisch noodzakelijk? Omdat wij geen produktiekrachten wensen te verspillen en zeker geen grote werkloosheid meer wensen te accepteren. Het is evenwel zeer goed denkbaar, — dit leren ons de economische denkmodellen van onze wetenschap — dat de economische kringloop van een volkshuishouding gesloten kan worden op een laag niveau van werkgelegenheid: indien het winststreven verslapt, indien men wel winstkansen ziet maar er geen behoefte aan heeft om ze uit te buiten, omdat men ze voor de continuïteit van het bedrijf niet nodig acht, zal dit ongetwijfeld gebeuren. Niets is gevaarlijker dan het streven naar maximale winst als een pervers kapitalistisch motief in discredit te willen brengen, want dit leidt regelrecht tot de slavernij van een volledig centraal geleide volkshuishouding. Uiteraard is ook deze maatschappijvorm denkbaar en bestaanbaar. Onze economische modellen van de centraal geleide volkshuishouding lijken zelfs verdacht veel op die van de volledige mededinging. Evenwel is er een fundamenteel verschil, namelijk, dat bij een centrale leiding van een vrije keuze van consumptiegoederen, arbeidsplaats en van particulier ondernemersinitiatief weinig meer te bespeuren is. Het winststreven is derhalve niet als een louter egoïstisch motief te bestempelen, doch het vervult een hoogst belangrijke sociale functie: het is het meest democratische ordeningsbeginsel dat wij kennen.

Nauw in verband met deze algemene vraagstukken van een meer liberale of een meer centraal geleide ordening van het economisch leven staat het vak *geschiedenis van de sociaal-economische leerstellingen*. Kan een leider van het bedrijfsleven heden ten dage nog abstraheren van wat de feitelijke politieke stromingen zijn op het gebied van liberalisme en socialisme en hoe zij historisch verklaarbaar zijn? Enige kennis van de theoretische concepties van de grote denkers uit het verleden is voor hem onmisbaar. Doch de grenzen verruimen zich en de economische ideologieën veranderen. Wie kan heden ten dage nog een leidinggevende functie bekleden zonder inzicht in de historische oorsprong en in het verloop van de strijd tussen Oost en West? Als academische gevormde economist kan de ondernemer dit inzicht in samenhang met de meer fundamentele ordeningsvraagstukken zonder enige twijfel gemakkelijker verwerven dan als self-made man, al mag natuurlijk niet ontkend worden, dat er indrukwekkende autodidacten bestaan, die het gros van de academisch gevormden in dit opzicht ver achter zich laten.

Het vierde onderdeel van de economische wetenschap dat ik

hier moge aanroeren, omdat geen ondernemer erover onkundig mag blijven is *de leer van de conjunctuur*. Men zou misschien verwachten, dat ik dit onderdeel het eerst zou moeten behandelen, doch ik meen, dat het meer van belang is voor ministers van Economische Zaken en van Financiën en dezulker hoofdamttenaren dan voor onze leiders van het bedrijfsleven. Wat deze laatsten moeten weten is, dat het niet altijd rozegeur en maneschijn is, doch dat onherroepelijk op goede tijden ook minder goede zullen volgen, al was het alleen maar, omdat de technische vooruitgang niet regelmatig in de loop der jaren plaats kan vinden. Conjunctuurfluctuaties zijn de prijs voor de economische vrijheid en men dient ervoor op zijn hoede te zijn. Men kan ze van overheidswege enigermate stabiliseren door middel van een inperking van allerlei vrijheden, met name op investeringsgebied. Ik zou echter aan alle ondernemers de raad willen geven: hoedt U voor de technocraten op het terrein van de conjunctuurbeheersing, de halve economisten in het overheidsapparaat, die zich gespecialiseerd hebben in conjunctuurstabilisatie doch ondertussen de leer van de economische orde van de vrije verkeershuishouding zijn vergeten. Koop hen op, zolang de ambtenarensalarissen nog betrekkelijk laag zijn en laat hen een tijdlang de atmosfeer van het bedrijfsleven inademen: onze maatschappij zal er baat bij vinden.

Belangrijker dan de conjunctuur acht ik het vijfde onderdeel m.n. *de groei- en structuurtheorie* voor de vorming van een goed ondernemerschap. Geen vrije verkeershuishouding kan blijven bestaan, wanneer de groei van bevolking, kapitaal en kennis zou stagneren, de economische kringloop zich slechts van jaar tot jaar zou reperteren. Dynamiek en groei zijn voorwaarden en tegelijk resultaat van onze economische orde. Niemand beter dan de econoom weet wat wij aan de technici en aan de onderwijzende instanties op dit gebied te danken hebben. Het is daarom nauwelijks denkbaar, dat een leidinggevende academisch gevormde econoom de huidige tendentie naar beter en meer technisch onderwijs zou wensen af te remmen. Integendeel, hij stimuleert in deze; dit echter niet alleen vanwege de materiële vooruitgang, die hij van deze ontwikkeling verwacht, doch vooral ook, omdat hij weet dat een economische stagnatie bij gebrek aan technische vooruitgang onze maatschappelijke orde geheel zou vernietigen. Kennis van deze groeitheoretische samenhangen is daarom ook van fundamenteel belang voor onze leiders van het bedrijfsleven.

Maar er is nog meer over deze zaken te zeggen wat de ondernemerswereld regardeert. Onze groeitheoretische denkmodellen la-

ten duidelijk zien wat elke ondernemer wel weet, maar waarvan hij de structurele betekenis niet voldoende bevroedt, namelijk dat er bedrijfstakken zijn, die structureel expanderen en andere die voortdurend moeten inkrimpen, zodat zij telkens slechts een kleiner aandeel in de totale beroepsbevolking tewerk zullen kunnen stellen. Onder omstandigheden zal hier een concurrentiestrijd kunnen ontstaan, die sociaal onaanvaardbaar is. De te nemen maatregelen om de aanpassingsmoeilijkheden sociaal aanvaardbaar te maken dienen echter niet gericht te zijn op het behoud van datgene, wat logisch noodzakelijk niet behouden kan worden, doch op zo snel mogelijke afbraak van datgene, wat structureel economisch gezien niet te handhaven valt zonder onverantwoorde lasten op het geheel van de bevolking te leggen. Om een voorbeeld te noemen: in plaats van de leus: protegeer die arme inkrimpende landbouw in bepaalde streken dient de stelregel gebruikt te worden: vestig daar nieuwe industrieën, waar inkrimpende bedrijfstakken arbeidskrachten afstoten, en laat zowel de gemeenschap als ook deze arbeidskrachten, indien ze niet naar elders wensen te trekken, iets betalen voor de vergemakkelijking van de vestiging van nieuwe industrieën in dat gebied. Bescherming van datgene, wat geen levenskansen heeft, is uit den boze. Tijdelijke subsidies aan datgene, wat levensvatbaar is, is echter geheel wat anders dan bedoelde economische protecties. Als de problematiek van de beste vestigingsplaats een vraagstuk is van een goed ondernemersbeleid, dan behoort hij ook kennis te nemen van de mogelijkheid van een niet willekeurige, doch economisch verantwoorde regionale industrialisatiepolitiek en dit niet alleen in nationaal verband maar liefst ook in Europees verband. Hoe beter een ondernemer in dit opzicht is opgevoed en hoe vrijer ook de loonvorming in regionaal opzicht zal zijn, hoe groter de kans, dat wij het met een minimum van overheidsmaatregelen ten deze kunnen stellen.

Ik kom hiermede tot het zesde onderdeel van onze economische wetenschap, m.n. *de loon- en inkomensvorming*. Soms krijgt men de indruk, dat vele leiders van het bedrijfsleven, onze vakverenigingsleiders inclusief, van mening zijn, dat de inkomensverdeling een kwestie van macht is en verder niet zo heel veel met economische wetmatigheden te maken heeft. Gedeeltelijk is dat ook waar, want vele winsten ontstaan tengevolge van handige afspraken tussen de ondernemers onderling. Het is echter een halve waarheid. Ik kom zo dadelijk nog terug op het vraagstuk van de in sociaal opzicht ongeoorloofde kartelvorming. Afgezien daarvan is de inkomensverdeling m.i. grotendeels een kwestie van economische

wetmatigheid. De vraagfactoren, m.a.w. de preferenties enerzijds en de aanbodfactoren zoals de stand van de techniek en de relatieve schaarste anderzijds, bepalen wat een bepaalde functie waard is. Beloont men deze functie niet dienovereenkomstig, dan ontstaan er knelpunten in de produktie of verspillingen van produktiekrachten zo niet werkloosheid. Bij vrije loononderhandelingen in het bedrijfsleven zullen zowel bedoelde knelpunten als werkloosheidstendenties m.i. sneller weggeruimd kunnen worden dan bij een centraal geleide loonvorming op basis van de een of andere formule, die steeds foutief is, omdat zij te eenvoudig moet zijn. Zij kan immers uit de aard van de zaak niet met alle in de praktijk aanwezige vraag- en aanbodfactoren rekening houden. Vanzelfsprekend dient het bedrijfsleven bij vrije loononderhandelingen ook verantwoordelijk te zijn voor de werkgelegenheid, want anders zou men in een willekeurige normloze loonvorming terecht komen, waarvan men de schadelijke gevolgen toch moeilijk door de centrale overheid kan laten compenseren of neutraliseren. Het is duidelijk, dat grote groepen in Nederland langzamerhand rijp zijn geworden voor een vrijere loonvorming, zij het meer op grond van praktische sociaal-organisatorische motieven, m.n. omdat de centrale richtlijnen te gecompliceerd worden en te weinig speelruimte laten en niet zozeer op grond van meer wetenschappelijk georiënteerd inzicht in de economische samenhangen. Dit spijt mij. Het spijt mij des te meer, omdat ik de verdenking koester, dat juist academisch gevormde economen de hand gehad hebben bij de opstelling van onze laatste, m.i. ook het meest onwetenschappelijke, formule voor de huidige, sterk centraal geleide, loonpolitiek. Maar zoals iedereen weet: niet alle academisch gevormde economen zijn even deskundig op alle onderdelen van ons vak. Tengevolge van het keynerianisme in onze wetenschap is de klassieke loontheorie bij velen een beetje verwaarloosd! Het gevolg is dat men slechts oog heeft voor een centrale loonbeheersing als middel tot inflatiebestrijding.

De *prijstheorie*, het zevende onderdeel van ons vak, sluit daarbij nauw aan en daarmee de kwestie van macht of economische wet. Vele vragen rijzen hier. Is een monopolistische winstmarge gewettigd, omdat zij een uitdrukking is van een bijzondere prestatie welke schaars is, of is zij ongeoorloofd, omdat zij uitsluitend berust op een kunstmatige prijsafsprake van de grote prijsleiders. Het antwoord op deze en soortgelijke vragen kan de econoom als zodanig niet vertellen. Een beter antwoord zou men waarschijnlijk van de economisch geschoolde jurist kunnen verwachten. Men

hoede zich evenwel voor een zuiver juridische bestrijding van het economische machtsmisbruik. In elk geval is duidelijk, dat een al te groot machtsmisbruik door de ondernemerswereld op het gebied van de prijsvorming zal leiden tot een dirigisme van bovenaf, dat uiteindelijk de fundamenteën van onze maatschappij zal vernietigen. Nogmaals, het streven naar maximale winst is niet fout, zolang het gebeurt via een duidelijk waarneembare concurrentie, doch wel het behalen van winst zonder concurrentie. Het waarom en het hoezo hiervan is niet moeilijk te begrijpen, doch het begrip duidelijk waarneembare concurrentie blijkt bij enige verdieping bijzonder gecompliceerd.

Tot slot moge ik wijzen op het jongste modevak van onze wetenschap, namelijk de *ontwikkelingsproblematiek* van achtergebleven gebieden. Niet alleen de overheid, maar ook het bedrijfsleven regardeert dit zo actuele vraagstuk. Het is misschien soortgelijk aan dat van de regionale industrialisatiepolitiek, waarvan de zin reeds met een enkel woord werd aangeroerd. Daarom moge ik hier volstaan met het te noemen zonder er verder op in te gaan.

Er zijn wellicht nog meer onderwerpen te noemen, welke in het kader van de algemene leer en geschiedenis van de economie aan de orde komen en welke voor het leidinggevende bedrijfsleven van betekenis zijn. De bedoeling van dit artikel was echter niet meer dan een summier overzicht te verschaffen van een aantal grotendeels fundamentele problemen, welke een academisch gevormde econoom dient te beheersen voorzover hij een leidinggevende plaats in de onderneming wil innemen. De stof is uitgebreid, hij kan niet op een achternamiddag worden bestudeerd, hij leidt ook niet tot enige praktische vaardigheid, hij sluit zelf niet aan op een concreet aanwijsbare maatschappelijke behoefte en toch is het uitermate waardevol als de kennis van genoemde zaken zo ruim mogelijk verspreid wordt, zeker onder onze managers, maar ook onder hen, die geen leiding in een onderneming geven! Want wij allen van hoog tot laag staan midden in de maatschappij, die wij voor een groot deel daarom beter hebben leren begrijpen en waarderen, omdat er nog economische wetenschap bedreven wordt.